

INSTITUCE V EXILU

**100. výročí příchodu exilové vlády
Běloruské lidové republiky (BLR)
do Prahy**

TEZE REFERÁTŮ

Dorota Michaluk (Poznaň)

Okolnosti vzniku exilové vlády Vaclava Ľastoŭského a její politické cíle

Vláda Vaclava Ľastoŭského vznikla jako důsledek rozbití tábora stoupců běloruské samostatnosti, k němuž došlo z iniciativy běloruských socialistů-revolucionářů v prosinci 1919. Existuje mnoho náznaků toho, že tyto snahy podpořili ruští bolševici, kteří neměli na existenci BLR zájem. Dosavadní vůdce a předseda vlády Anton Ľuckievič svůj úřad definitivně opustil v únoru 1920. Vaclav Ľastoŭski naopak po osvobození z polské izolace odcestoval do Rigy, aby později, po neúspěšných pokusech ovlivnit průběh polsko-sovětských mírových jednání, nalezl útočiště v Kaunasu. Násilné řešení tzv. „Vilenské otázky“ tj. dobytí Vilnius (Vilna) polskou armádou způsobilo oživené vztahů mezi vládami BLR a Litvy. Výsledkem dohody se stala společná propagandistická kampaň proti Polsku a eskalace společensko-politické situace na východní hranici Polska.

Jerzy Grybowski (Varšava)

Diplomatické zastoupení BLR na Balkáně: vznik a činnost (1920–1922)

Jednou z priorit činnosti vlády BLR bylo působení na mezinárodní scéně. Na podzim roku 1920 byla mezinárodní aktivita rozšířena i na země Balkánského poloostrova. Počátkem diplomatické činnosti v tomto regionu bylo otevření konzulátu BLR v Istanbulu. Konzulátu byla podřízena oddělení v Bělehradu a v Sofii. Běloruským konzulem byl jmenován Ivan Jermačenka, který dorazil do Turecka se zbytky armády generála Pjotra Wrangela. Mezi pracovníky jednotlivých oddělení konzulátu byli i bývalí vojáci. Hlavní úsilí konzulátu směřovalo k práci s Bělorusy – válečnými zajatci a internovanými z ruské armády, kteří skončili na Balkáně. Zástupci BLR prováděli jejich registraci, vydávali pasy a zabývali se národní a kulturní agitací. Úkolem diplomatických misí bylo také informovat místní samosprávy o vojenské a politické situaci Běloruska a o legitimitě vlády BLR.

Díky činnosti běloruských diplomatických misí v balkánských zemích mohly tisíce Bělorusů získat informační a právní pomoc. Někteří z těch, kteří se zaregistrovali a obdrželi běloruský pas, se vrátili do vlasti nebo emigrovali do jiných států (například do Litvy). Mezi lidmi evidovanými v konzulárním rejstříku, byli jak řadoví vojáci, tak nižší i vyšší důstojníci.

Jednou z hlavních překážek v činnosti běloruské konzulární služby na Balkáně byla aktivita ruských „bílých“ emigrantů, kteří se k přítomnosti Bělorusů v tomto regionu stavěli často nepřátelsky. Činnost istanbulského konzulátu navíc komplikoval nejistý statut BLR, který výrazně omezoval možnosti kontaktů jak se západními spojenci (Brity a Francouzi) tak s úřady balkánských zemí.

Běloruský konzulát v Konstantinopoli a jeho útvary existovaly až do začátku roku 1922, kdy se pod vlivem mezinárodní a vojenské situace jejich další činnost stala neudržitelnou. I. Jermačenka byl po celou dobu existence konzulátu hlavním hybatelem běloruské diplomatické aktivity na Balkáně. Po likvidaci úřadu opustil Turecko a odešel do Litvy, kde pokračoval v práci pro BLR.

Tomasz Błaszczak (Kaunas)

Stěhování Rady BLR do Prahy a perspektivy litevsko-běloruských vztahů po roce 1923

Rok 1923 byl pro další vývoj litevsko-běloruských vztahů po první světové válce rozhodujícím. Tehdy definitivně zaniklo společenství vytvořené na úrovni národnostních menšin v listopadu 1918, které bylo v roce 1920, kdy se do Kaunasu přestěhovala Rada BLR, rozšířeno na mezistátní úroveň. Od roku 1918 v Litvě existovalo několik institucí běloruské menšiny: Ministerstvo běloruských věcí, Rada BLR a její diplomatické a konzulské vedení. Stabilizace mezinárodní situace a formální ujednání tzv. „Vilenské otázky“ v roce 1923 se staly základem

pro přehodnocení vztahů Litvy k Bělorusům a k Bělorusku. Příspěvek je věnován faktorům, které po roce 1923 ovlivnily názírání litevských úřadů a politiků na bělorusko-litevské vztahy; a to především v zahraniční, vojenské a vnitřní politice.

Igor Barinov (Moskva)

Berlínská mise BLR: neznámé dokumenty z ruských archivů

Společně s vyhlášením samostatnosti BLR na počátku roku 1918 stanuli její představitelé před problémem navazování mezinárodních kontaktů. Za německé okupace se zaměření na Berlín stalo hlavním a vlastně jediným vektorem zahraniční politiky. Tato orientace pokračovala i ve změněných podmínkách, kdy se území Běloruska proměnilo v arénu konfrontace Polska a sovětského Ruska. Až do uzavření Rapallské smlouvy v roce 1922 si Berlín pro běloruské hnutí udržoval pozici ústřední zahraničněpolitické opory.

A. Łuckievič, A. Smolič a L. Zajac byli mezi prvními Bělorusy, kteří v březnu 1919 dorazili do Německa z dočasně hlavního města BLR (Hrodna). Životopisy těchto postav prvořadého významu jsou poměrně dobře prostudovány. S pokračujícím formováním mise se objevovali noví lidé, o jejichž životě víme dosud málo (například A. Borka a D. Aneksteina), nebo téměř nic.

Mnoho dokumentů týkajících se osobních biografii a každodenního fungování berlínské mise je uloženo v ruských archivech. Z neznámého důvodu nebyla řada z nich dosud odborně využita. Některé materiály byly prostudovány lépe (jako v případě běloruských fondů ve Státním archivu Ruské federace v Moskvě), jiné byly dříve historikům neznámé, např. osobní soubory z Vojenského historického archivu (Moskva), archivu Moskvy, Historického archivu Petrohradu.

Sběr a srovnání známých a nově objevených materiálů umožňuje vytvořit si ucelenější obraz o práci zahraničněpolitických orgánů BLR a o vzájemných vztazích mezi jejich pracovníky.

Helena Głogowska (Bydhošť)

Vasil Zacharka a jeho působení v prostředí běloruské emigrace v Praze

Vasil Zacharka je jednou ze zásadních osobností běloruského veřejného a politického života první poloviny 20. století. Do dějin běloruského obrozeneckého hnutí a do dějin běloruské státnosti se zapsal jako jeho tvůrce a jako čelný představitel emigrace.

Vasil Zacharka se narodil 1. 4. 1877 ve vesnici Dabraseľcy v regionu Hrodna do poměrů chudé rolnické rodiny. V letech 1895–1897 působil jako učitel v církevně-farní škole. V letech 1898–1902 byl v armádě. Další dva roky pracoval jako tajemník zemské správy a poté působil ve správě města Pułtusk.

10. 12. 1904, v souvislosti se začátkem japonsko-ruské války, byl Vasil Zacharka povolán do armády, kde zůstal až do revoluce roku 1917. Jelikož zastával hospodářské a správní funkce v carském Rusku, získal bohaté zkušenosti a kontakty, které později zužitkoval jako člen běloruského národního hnutí.

22. 10. 1917 se Vasil Zacharka aktivně zúčastnil sjezdu běloruských vojáků západní fronty. Od 2. listopadu byl tajemníkem Ústřední běloruské vojenské rady v Minsku.

V prosinci 1917 se zúčastnil prvního celoběloruského kongresu a byl zvolen členem rady. Byl jedním z účastníků vyhlášení BLR 25. 3. 1918. Po rozkolu v Radě BLR v prosinci 1919 se V. Zacharka stal místopředsedou Lidové rady Piotry Kračeuského. Předsedou ministerské rady se stal Vaclav Łastoŭski.

V roce 1921, po uzavření Říšské mírové smlouvy, se vláda V. Łastoŭského ocitla v Kovně (v současné době Kaunas – Litva), odkud se V. Zacharka, P. Kračeŭski a další 2. listopadu 1923 přestěhovali do Prahy. V letech 1928–1943 byl Zacharka předsedou Rady (prezidentem) BLR.

Do konce života (14. 3. 1943) Zacharka působil v exilu v Československu. Stál v čele spolku Běloruská rada, jehož účelem byla kulturní a národní práce a pomoc běloruským občanům v ČSR. Spolupracoval také s ruskou a ukrajinskou emigrací.

Pražské období života V. Zacharky je spojeno také s mezinárodní aktivitou na ochranu práv Běloruska. Využíval každé příležitosti, aby spravil mezinárodní společenství o nespravedlivém osudu běloruského národa. Psal odvolání a protesty Společnosti národů, diplomatickým zástupcům jiných zemí. Podílel se na organizaci běloruských národních akcí, jako jsou veletrhy BLR a výstavy běloruských publikací v Praze. Shromazďoval běloruský archiv.

V letech 1925–1930 byl členem Socialistického svazu národů Východu, který uznával princip nezávislosti a suverenity všech národů pod sovětskou nadvládou. Napsal dílo o běloruském obrození *Hlavní momenty běloruského hnutí*, v němž popisuje dění v Bělorusku a roli vůdčích osobností od roku 1917. Sepsal také brožuru *Bělorusko – jeho role a význam ve východní Evropě*.

V. Zacharka je spolu se svou manželkou Pelagejou pochován na Olšanských hřbitovech v Praze. Díky své neteři Kire Fentzové, která s nimi v letech 1935–1937 bydlela v Praze, se dochovaly četné artefakty na Zacharkovo dílo (obrazy, dopisy).

Olga Zubko (Vinnycja)

Finance BLR v meziválečném Československu v období 1921–1939

Finance BLR v meziválečném Československu v období 1921–1939, to jsou jednak půjčky ze zásob „zlaté rezervy Ukrajinského lidové republiky (UNR)“, současně také peněžní dotace v rámci „Ruské pomocné akce“ (1921–1928), a za třetí měna, kterou vydělali sami běloruští emigranti, působící především v oblasti zboží a služeb.

V Československu skončilo 446 tisíc „zlatých“ německých marek z účtu úvěrového úřadu Ministerstva financí UNR z celkových 453 milionů „zlatých“ německých marek v ukrajinských společnostech (půjčka z rezerv UNR). Ukrajinsko-běloruské finanční vztahy začaly v dubnu 1918 za hejtmanství P. Skoropadského, kdy BLR vyslala do Kyjeva delegaci s cílem otevřít v hlavním městě Ukrajiny Běloruskou obchodní komoru. V dubnu téhož roku ukrajinské vedení přidělilo vládě BLR 300 tisíc rublů peněžní pomoci.

Koncem prosince 1918, v době tzv. Direktoría, přijeli na jednání o další půjčce ministři BLR Aliaksandr Cvikevič, Arkadz Smolič a Vasil Zacharka. Přes nedostatek finančních prostředků vyhověla 23. 1. 1919 vláda UNR běloruské žádosti a poskytla bezúročně 4 miliony ukrajinských rublů. Po ukončení jednání odjeli ministři do Hrodna.

Dne 14. 3. 1919 přijel do Hrodna se svou částí půjčky A. Cvikevič, po něm přicestoval V. Zacharka. 16. 3. do města dorazil společně s americkou misí i A. Smolič. Dne 21. 3. 1919 byla běloruská vláda požádána o nakládání s ukrajinskou půjčkou ve výši 4 miliony rublů. Z této částky se rozhodli 100 900 rublů ponechat u V. Zacharky, 3 miliony rakouských korun převzít do Rakouské banky ve Vídni a 1 666 německých marek do Berliner Reichsbank. Malá část půjčky byla kvůli špatné finanční situaci většiny běloruských ministrů zaslána na „výdajový účet pro penzijní a denní fondy Rady lidových ministrů BLR“.

Právě ukrajinská finanční půjčka otevřela Bělorusům cestu na pařížskou mírovou konferenci. Běloruští vládní úředníci opustili Hrodno v březnu 1919; vzali s sebou však pouze část prostředků, které jim zůstaly k dispozici.

Více než polovina ukrajinské půjčky proto byla vynaložena na udržení běloruské delegace v Paříži a Berlíně a také na pokusy aktivizovat běloruskou problematiku na mezinárodní scéně prostřednictvím publikační činnosti. Zájem se dále koncentroval do úsilí vytvořit z bývalých vězňů běloruské pravidelné vojenské jednotky, do jednání, veřejných shromáždění, diplomatických misí nebo do podivného plánu na nákup amerických skladů potravin („zásob“), které zůstaly po skončení první světové války na území Francie.

Menší polovina ukrajinské půjčky byla investována do rozvoje běloruského hnutí v zemi, které již v té době (do konce léta 1919) byla rozdělena mezi Poláky a rusko-bolševické okupanty.

V červenci 1919 se zvláštní kurýr vlády BLR – tajemnice Varšavského běloruského národního výboru Auhena Aleksjuk (sestra hrodnenského zemského komisaře BLR P. Alesksjuka) – vydal do Kamence-Podolského na schůzku s ministrem zahraničních věcí

UNR A. Levickým. Měla dostat poslední část ukrajinské půjčky. V dočasném hlavním městě UNR jí předseda vlády Ukrajiny Borys Martos vystavil potvrzení pro Vídeňskou banku na převod 3 milionů rakouských korun. 9. 8 1919 se A. Aleksjuka vrátila do Varšavy. Ukázalo se však, že ukrajinské peníze zůstaly z neznámých důvodů i tentokrát v Berlínské říšské bance. Tehdy pomohla Litva, jejíž vláda souhlasila s financováním běloruského protipolského hnutí ve Vilniusu a v Hrodnu. Ostatně i samotná běloruská vláda v Kaunasu trpěla nedostatkem financí. Situaci zachránilo Německo, které mělo svůj zájem na oslabení polského státu a bylo v neustálém kontaktu s litevskou vládou. Ukrajinská půjčka byla poskytnuta z Berlína do Kaunasu, odkud byla použita na financování protipolských partyzánů.

Bělorusové dostávali platy a stipendia jako učitelé a studenti ukrajinských emigrantských vysokých škol. Významnou část financí získává nekvalifikovaná pracovní síla.

Ivan Novik (Vilnius)

„Odvěkou cestou Skoriny“: reflexe nad epistemicko-životními trajektoriemi běloruského studentstva v Praze v publicistice Tamaše Hryba

Tamaš Hryb byl jediný, koho z vcelku početného běloruského studentstva přitáhl filozofický obor. Podle našeho přesvědčení se Hryb ve své volbě neřídil náhodnými nebo pragmatickými důvody, ale hlubokými vnitřními psychologickými potřebami. Řečeno vznešeněji – šel za svým osudem a povoláním. Filozofičnost Hrybovy národy zdůrazňovali jeho známí (viz např. slova V. Černova, společníka Hryba v straně eserů, na Hrybově pohřbu: „Rozum Tamaše Hryba byl filozofujícím“), ale i on sám. Ostatně zřejmé to musí být každému čtenáři jeho textů, dokonce i těch, které byly napsány ještě před odjezdem do Prahy.

V hypotetičtější modalitě můžeme připustit dokonce to, že zvolit si Československo za exilové působiště donutily Hryba i úvahy filozofického řadu – stát obrozený úsilím T. G. Masaryka, mohl se jevit ztělesněním Platónova dávného snu o státu řízeném filozofem, byť ne z panovnického trůnu ale z prezidentského křesla.

Kvůli jasnému filozofskému povolání nemohl Hryb pominout publikaci *Odvěkou cestou* Ihnata Kančeuskeho (Abdziraloviče) – první autentické dílo běloruské filozofie. Početné odkazy a citáty z tohoto eseje jsou v publicistice T. Hryba hojně zastoupeny, zvláště ve dvou článcích: „Cestou Skaryny“ (1934) a „Odvěká cest jest cestou Skaryny“ (1935). To mimochodem vyvrací rozšířené, ale mylné tvrzení současných badatelů, že Kančeuskeho dílo zůstávalo neznámým a nečteným až do okamžiku jeho objevení ve „zvláštní úschovně“ na konci 80. let.

Hrybovo pročtení Kančeuskeho eseje bylo paradoxně vcelku přímočarým a dokonce „nefilozofickým“. Hryb nejenom souhlasil s hlavními závěry autora, s „odvěkou cestou“, ale současně nachází ve Františku Skorinovi hlavního patrona a bezprostřední ztělesnění specifčnosti běloruské kultury. Hryb při tom vysvětluje metafory I. Kančeuskeho doslovně: stejně jako běloruský tiskař 16. století, vydala se i současná běloruská mládež (včetně Hryba) do Prahy za vzděláním a osvětou. Její úkoly a cíle jsou stejné jako u známého patrona: vrátit se do vlasti a přinést světlo současné evropské kultury do rodné země. Tak jako kdysi Skorina, inspirovaný podle Hryba postavou Jana Husa, našel i Hryb formu autentické běloruské syntézy západních a východních vlivů. Tak nová běloruská mládež má projít svou cestou rozdělující ji ideologií a cizími kulturními modely k opravdovým běloruským pramenům. Hryb vítal postup dějin, ale vnímal je jako skoro tautologický „návrat stejného“, uvažoval o Skorinovi podle reálií vlastní doby („František Skorina – humanista obrozenec – byl první běloruský revolucionář narodnik“), navíc poměřoval úkoly a výzvy svého vlastního okolí Skorinovými měřítky.

Pavel Kotau (Praha / Olomouc)

Název Běloruska v češtině v 19. a 20. století

Dnes se v češtině slovo „Беларусь“ překládá jako Bělorusko. Tato forma se odvozuje od ruského pojmenování země: „Белоруссия“. Ovšem do druhé světové války „Bělorusko“ nebylo variantou, ani se mu nedávala přednost. Rozšířenější byly varianty „Bělorus“ a „Bílá Rus“.

Pojem „Bělorus“ ve smyslu regionálním použil v roce 1837 Pavel Josef Šafařík ve svém základním díle *Slovanské starožitnosti* a později i ve svém článku v *Časopisu Českého musea*. „Bělorus“ používal ve svých textech a korespondenci ve 40. letech 19. století rovněž Karel Havlíček Borovský. Název „Bělorus“ se v 19. století dostal do slovníkové literatury. (např. *Stručný Seznam Země, čili, Měřický, přírodní, občanský a všeobecný zeměpis*, 1851). Uživatel prvního vydání *Ottova slovníku naučného* nacházel následující varianty: „Bělorusija, česky Bělorus, Bílá Rus.“ V malém *Ottovým slovníku naučném* z roku 1904 už byla „Bělorus“ hlavní formou.

Pojem „Bělorusko“ můžeme poprvé nalézt v článku statistika Josefa Erbena z roku 1866. Až do první světové války se vyskytuje méně často než termín „Bělorus“, navíc především v překladech z ruštiny.

V době, kdy do Československa začínají přicházet běloruští emigranti, mělo užívání formy „Bělorus“ (která nejpravděpodobněji pochází z polského „Białorus“) za sebou už osmdesátiletou tradici. Souběžně se užívaly varianty „Bílá Rus“ a „Bělorusko“. Sami Bělorusové v Československu se přikláněli především k variantě „Bělorus“, která je nejbližší běloruské formě „Беларусь“. Mikola Iljaševič ji zvolil pro svou českou publikaci *Bělorus a Bělorusové* z roku 1930. O rok později řešil časopis České akademie věd a umění *Naše řeč* otázku, která forma je správná, přičemž se rozhodovalo mezi variantami „Bílá Rus“ a „Bělorus“. Forma „Bělorusko“ nebyla vzata v úvahu.

Rozšíření formy „Bělorusko“ nastává až po druhé světové válce, tj. v období, kdy se Československo nacházelo ve sféře vlivu Sovětského svazu.

Siarhiey Knyrevich (Praha)

Běloruské archivy v Praze (1919-1945)

Od roku 1919 se Praha stala jedním z center běloruské emigrace v Evropě. V tomto roce se Míkaľaj Viaršynin (1866–1934) stal oficiálním představitelem vlády BLR v Československu. Od roku 1921 začaly do Prahy přicházet stovky mladých Bělorusů, především za účelem dokončení studia. Vznikaly zde běloruské organizace (Běloruská hromada, Běloruská rada, Běloruský vědecký kabinet a řada dalších), vycházely běloruské časopisy a knihy. V roce 1923 se hlavní představitelé vlády BLR (Kračeŭski, Zacharka, Zajats, Prakulevič aj.) přestěhovali do Prahy, v níž v té době již žili další významní běloruští činitelé (např. Ivan Jermačenko, Tamaš Hryb, Vasil Rusak).

Všechny tyto organizace si vytvářely vlastní dokumentaci, některé z nich formovaly samostatné archivy. K nim je třeba přidat sbírky běloruských osobností, které obsahovaly jejich osobní dokumenty a také důležité dokumenty k historii Běloruska.

Vyzdvihnout můžeme následující nejvýznamnější archivy, které se ocitly v Praze:

- Běloruský zahraniční archiv v Praze (BZA),
- Archiv Kračeŭski-Zacharka (AKZ),
- Archiv Ivana Jermačenka a konzulátu BLR v Istanbulu,
- Archiv konzulátu BLR v Berlíně,
- menší sbírky listin (Vjačaslaŭ Razumovič-Chmara, Vasil Rusak).

Důležitým důvodem toho, proč některé cenné dokumenty k dějinám Běloruska skončily v Praze, byla existence Ruského zahraničního historického archivu (RZHA) v české metropoli. Tento archiv vytvořil za finanční podpory československých úřadů síť zahraničních pomocníků (agentů), kteří vyhledávali a nabízeli k zakoupení zajímavé sbírky listinných materiálů, novin,

časopisů a knih emigrantů z území bývalé Ruské říše. Tak s pomocí agenta RZHA Rumjanceva v letech 1926–1927 do Prahy dorazily dokumenty zástupce BLR v Berlíně Andreje Baroňského včetně dokumentů vlády BLR, které uschoval.

Řada běloruských historiků (Hes', Ljachoŭski, Surmač, Buča) publikovala své výzkumy na téma běloruských archivů v Praze. Většina z nich trpí slabou pramennou základnou především v případě českých pramenů, případně se vyznačují horší znalostí již známých souborů českých dokumentů (např. fondů Slovanské knihovny nebo Národního archivu). Proto výše zmíněné publikace nezohledňovaly běloruské archivy v Praze komplexně, ale dotýkaly se pouze lokálních témat, uváděly do vědeckého oběhu jednotlivé dokumenty těchto archivů (články Hesja a Liachoŭského), případně podávaly obecnou charakteristiku pražských archivů.

Významným krokem ke komplexnímu porozumění původu, funkce a rozsahu BZA bylo nedávne objevení nevelké sbírky dosud neznámých dokumentů ve fondech Slovanské knihovny. Kromě zajímavých interních dokumentů BZA je součástí konvolutu i inventární kniha BZA. Tento inventář obsahuje nejen soupis složení knižní, časopisecké a novinové části archivu, ale také přesně eviduje složení archiválií ve stavu, v jakém byly v BZA uloženy ke konci roku 1937. Nacházely se v něm nejen sbírky běloruských organizací v Praze (Běloruská hromada, Běloruská rada a další), ale i dokumenty Státní kontroly BLR (1919–1923), Státní pokladny (1921–1923), ministra financí BLR (1920–1922), usnesení a nařízení Rady ministrů BLR (1919–1923), dokumentů vlády BLR (1920–1922), dokumenty diplomatických misí BLR v Lotyšsku, Německu, Československu a na Ukrajině a řada dalších... Právě nález inventární knihy BZA umožňuje rekonstruovat úplný obraz toho, co se v archivu nacházelo. Celý BZA vlastnil asi 10 tisíc listů dokumentů, jejichž osud je z části neznámý.

Natallia Hardzienka (Minsk / Vilnius)

Rada Běloruské lidové republiky, její historie a archivy v činnosti Běloruského institutu vědy a umění

Běloruský institut vědy a umění (BIVaU), založený roku 1951 v New Yorku, byl od svého vzniku spojen s Radou BLR v emigraci. Mezi jeho příznivce patřili účastníci událostí z let 1917–1918 (například Jazep Hladký) a významná část členů obnovené Rady BLR, včetně prezidenta Mikoły Abramčyka. V situaci politického rozkolu v poválečné běloruské emigraci patřil BIVaU jednoznačně k organizacím podporujícím původní ideu BLR.

Jedním z výsledků členství představitelů BLR v BIVaU bylo shromáždění archivů poválečné rady v ústavu. Dokumenty pocházely od jednotlivých osobností – bývalého premiéra Aŭhena Kachanoŭského, ministra financí Vitalja Kažana, tajemníka Janky Zaprudnika a dalších. Vzhledem k absenci vlastního archivu poválečné BLR má sbírka v BIVaU mimořádnou hodnotu.

BIVaU vždy zajímal také o dokumenty z předválečné doby. To souviselo s pokusy členů organizace, kteří byli zároveň radními BLR, získat archiv, který Mikoła Abramčyk odvezl v roce 1943 z Prahy od Vasiła Zacharky. Pokusy byly úspěšné jen částečně. Nevelký počet dokumentů z této sbírky a korespondence s prezidentem BLR, byly zveřejněny na stránkách *Zápisů*. Originály dokumentů jsou nyní uloženy v Běloruské nadaci Kračeuského v New Yorku.

Jednou z oblastí vědecké činnosti ústavu bylo studium a popularizace politických dějin Běloruska, včetně dějin Rady BLR. V 60. letech 20. století, kdy v sovětském Bělorusku byly výzkumy BLR v podstatě nemožné, byly na stránkách *Zápisů* (Запісы) publikovány dokumenty související s událostmi 1. všeběloruského sjezdu z roku 1917, a to včetně vzpomínek účastníků. V 70. letech byly poprvé zveřejněny originály a překlady Ustavujících listin BLR a také popis diplomatického pasu BLR vydaný v roce 1919 běloruskému zástupci na Ukrajině Alexandru Golovinskému.

Publikování dokumentů BLR pokračovalo v 80. letech 20. století, kdy byla Vitautem a Zorou Kipelovými vydána kniha *Byelorussian Statehood* (New York, 1988). Ta obsahovala i texty dříve nevydané ani v běloruštině. Jde především o text Vasiła Zacharky „Hlavní okamžiky běloruského hnutí“, jehož originál je uložen v Běloruské knihovně F. Skaryny v Londýně

(běloruský text byl poprvé publikován v *Zápisích* až v roce 1999). Dále je nutné zmínit anglické překlady textů Antona a Ivana Luckevičových, Aliaksandra Cvikieviče, Kastuse Jezavitava, Piotra Krečeušského a dalších osobností BLR. Kniha byla zaslána do mnoha světových knihoven, čímž přispěla ke zvýšení zájmu o historii BLR mezi zahraničními Bělorusy.

Zájem BIVaU o historii BLR pokračoval. V 90. letech 20. století byly vydány dva obsáhlé svazky *Archivů BLR* a v roce 2010 tři svazky dějin poválečné rady BLR. Publikace se nezastavily ani na stránkách *Zápisů*, kde lze číst jak texty o vůdcích BLR, tak i publikace jejich životopisců, stejně jako vzpomínky (Jazep Hladký) a dokumenty. Kromě toho se Institut specializoval na publikování intelektuálního a tvůrčího dědictví osobností BLR (zmínit je nutné především Tamaše Hryba).

Bibliografie BLR, která vznikla díky činnosti BIVaUu, včetně publikací v jejích periodikách, má desítky významných pozic. Za 70 let své existence se ústav přičinil o uchování databáze dějin BLR pro běloruské badatele i zahraniční zájemce.

Anatoli Vjaliki (Varšava)

Využití archivů BLR orgány státní bezpečnosti Běloruské sovětské socialistické republiky (GPU-OGPU-NKVD) proti aktivním osobnostem běloruského národního hnutí 20. a 30. let 20. století

Text nebyl dodán.